

S Á R G U L Ó L E V E L E K

Hideg őszi szél járta a mezőt. Néha megindult, néha megpihent a dércsípte szárkupok között, zihált és dudorászott, mintha a fuvósok tegnapi eszeveszett hangförfögetegével versenyezne. A nap hol előbújtt, hol ismét betakaródzott a sűrke báránnyelűvel, melyek egykedvűen járták a magas mindenség színtelen országútjait. Az akácokon sárguló aszott levelek méláztak az eltűnés, a megsemmisülés szirtes partjai felett, görcsösen kapaszkodtak a sápadt indákhoz, hogy még ne, majd holnap, vagy holnapután, de ma még ne... Ma még fent akartak maradni a tüskés gallyakon, dacosan, sárgán és aszottan, de lombot akartak képezni, lombként akarták bosszantani az őszt, mely egyre bőszebben szárguldozott.

A tanyán megfeneklett a csend. A kuvasz álmosan lapult felzihált vackán, mit sem törődve a kinti világgal, a kinti ősszel, mely halvány sápadtságot csókolt az üde pázsitra és mindenfelé szárlevelekkel szórta teli a kerítés tövét. Fáradt mámorban pihegett a tanya. Az éjszakai dáridó szüntelen robajától a spalettás ablakok elfáradtan meredtek a letarolt földekre, távoli mezsgyékre és apró parcellákra s túl a nyárfákon az országút fakó kanyarára.

Senki sem volt ébren, csak a gazda. A vidám éjszaka sok ráncot vont homlokára, ahogy rátámaszkodott a veranda falára és tekintetét lustán végigjáratta a sívár udvaron. Ásított. Ásított és a szemét dörzsölte, majd mormogott valamit. Megkönnyebbülten sóhajtott s azt mondta magában:

— Megvolt ez is...

Megvolt a legfiatalabb lányának esküvője is, az utolsó lányának, a legkedvesebbnek, Juliskának...

Ismét ásított. Nagyot, mélyet; kicsit fájdalmasan és elégedetlenül. Mert, hogy szép volt a lakadalom... Szépnek, szép volt, nagy volt és zajos volt, de nem az volt, aminek lennie kellett volna... Ez volt a sóhajban, mely tikkadtan röppent ajkáról a szélcsendes tanya-udvarra. Mert, amikor a lakadalmat tervezte, akkor tavasz, nyár, vagy ki tudja már mi volt, de más világ volt. A mezsgyék messzebbre estek a gyeppel, egészen a völgyparti kaszálókig húzódtak a zsiros fekete földek. Nyolcvan hold tespedt Hidas Antal tanyája körül s akkor azt mondta, hogy ha ez, ez a legkisebb lánya esküszik, akkor még a kutyák is fánkot zabálnak.

Kijött az udvarra, ásított és visszafordult. Fejében az éjjeli muzsika pattogó ritmusa tivornyázott. A jócskán elfogyasztott bor kesernyés utóíze bőfögött fel a torkán. Aludni kellene még, de nem bír... Visszament a verandára, vissza a konyhába, vissza a szobába.

Mindenhol szétszórt holmik heverték, lakadalomutáni rendetlenség uralkodott az egész tanyán. Az asztal előtt megállt, meggörbült, majd kihúzta a derekát és leült. Az asztalon korsó volt, a korsóban bor. Ivott. Lehúnyta a szemét, úgy nyelt. Savanyú volt a bor. Azután felfigyelt valami zajra. A fiatalok szobájában mozdult valami, valaki valamit mondott. Erre figyelt most.

Az ajtóhoz sompolygott, hallgatódzott. Sokáig állt az ajtó előtt mint éretlen kamasz, aki titkokat akar ellesni, a legboldogabb éjszaka forró titkait. Odabent élet küszködött, élet mozgott és sejtelmes neszeket küldött az ajtó elé, a hallgatódzó dereshajú öreg legénynek. Nem bírt tovább maradni. Mehetnékje támadt, valami megmozdult benne, miként a vakondok mozdul meg váratlanul a talpunk alatt, a föld alatt. Benyitott a másik szobába, ahol a felesége aludta az előző nap fáradalmait. Leült az ágy szélére és nézte az asszonyt. Nézte és nem szólt.

Az asszony fölérzett. Ilyenkor sejtelmek, álmok súgják az embernek a tennivalókat. Tegnap egész nap nem szóltak egymáshoz egy nyugodt szót, mint ahogy azt mindennap megtették eddig. Hát igazán ideje már, hogy összeüljenek, hogy visszaemlékezzenek az elmúlt napra, bírálatot mondjanak róla, ítéletet vagy dicséretet, mert szép a szép, de legszebb, ha az ember visszaemlékezik rá. Még szebb, ha ketten emlékeznek, ha kettőjük álma késő beteljesülését mérlegelik.

Enyhe melegség öntötte el az embert, ahogy ott ült az ágy szélén. Kérges tenyerével megsimogatta az asszony vállát s idétlen gyöngéd szót akart szólni, de hirtelenében ilyen nem jutott eszébe. Azután a tűz mindjobban elhatalmasodott rajta. Az asszony sem beszélt, csak pihegett, mintha levegő után kapkodna. Jólmegtermett testes paraszt-asszony volt, amilyenek jócskán teremnek ebben a levegős pusztai világban. Valamikor szép lehetett, de azóta már sok-sok esztendő szaladt el, s az észbontó vonások összezsugorodtak, ráncokká lettek, azért keblében még tűz volt, tűz, mely égni akar és nem kialudni, még a téli hóviharok idején sem . . .

Azután pihegtek, szuszogtak, hallgattak.

Nagysokára kutyaugatás verte fel őket. Az asszony eszmélt fel előbb.

— Hallod, ugatnak?

Az ember rendbeszede magát, felkászálódott és kiment.

Könnyű sárga kocsi állt az udvaron. A lovak még lihegtek, izzadtak, a kocsis pokrócokat terigetett rájuk. Két városi embert hozott a kocsi. Azok is lekászálódtak a hátsó ülésről. Az egyiket nyomban felismerte Hidas s hátán valami borzongásféle futott végig. A járási adófénök volt az, egy testes egykori középparaszt, akinek az útja régen elkanyarodott az övétől. Valamikor ismerték egymást, legénykorukban olyan cimborafélék is voltak, de kit köteleznének ezek a régi dolgok. A másik jövevény aktatáskát szorongatott a hóna alatt. Szikár, csontos fiatalember volt, kiálló pofacsontokkal, beesett, de szúrós, koromfekete szemekkel. Éles szemével egy pillanat alatt kö-

rülkémlelt a tanyaudvaron. S amíg a főnök az egyre csaholó kutyával incselkedett, ő a gazdához fordult.

— Jó napot, Hidas bácsi!

— Aggyon isten jó napot — köszönt vissza a gazda foghegyen, mire a főnök is abbahagyta a kutya bosszantását, odajött és szótlanul kezét rázott Hidassal.

— Mi járatban vannak az... — érdeklődött Hidas, mielőtt a vendégek megszólaltak volna. De, mint aki eltévesztette a lépést, nem várva be a választ, újra szólt.

— De gyűjjenek be, ne álljonak itt kint. Gyűjjenek, gyűjjenek! Igaz, kicsit ítület van, de azért csak találunk egy helyet, ahol szót értünk...

A konyhában telepedtek le, a gazda bort és tegnapi lakadalmi ételmaradékot tett eléjük. A fiatalabb, az aktatáskás hivatalnok nyomban hozzálátott az evéshez, de Vági, az adófőnök meredten ült az asztalnál. A fölösleges beszéd, de főleg az ilyen megvendégelés tekintében szigorú törvényei voltak. A hivatalos ügyek, hivatalos ügyek, szokta mondani, nem holmiféle asszonycsevegések. Bosszúsán nézte az írnek csámcsogását, azért nem intette le, inkább rátért a dologra.

— Azért jöttünk, — mondta szárazon, — hogy megmondjuk: tovább nincs halaszték.

— Halaszték? — csodálkozott Hidas.

— Az. Halaszték.

Rövid szünet után még hozzátette.

— Fizetni kell.

A szó után csend lett. Nagy csend.

— Fizetni?

— Fizetni — nyomta meg mégegyszer a szót Vági, de olyan erővel, hogy szinte ropogott a végén. — Fizetni.

Ismét csend lett. A gazda megmozdult a széken. Homlokát rövid pillanatok alatt kiverte a veríték. Kellemetlen szorongás feszengett nyeldekklőjén. Nem volt szándékában fizetni. Ötvenezret egyszerre leejteni, nem is kis dolog. Mert annyit tesz ki a hátralék. Ötvenezer dinárt. Még a nyáron felszólították érte, de akkor üggyel-bajjal kimentette magát, hogy nincs pénze. A földosztás óta évről-évre nőtt az adó, évről-évre sokasodott, de Hidas nem fizetett, mondván, hogy neki előlege is van — a felosztott negyvenöt holdja...

— Nem bírok fizetni — törte meg végül is a csendet — nincs pénzem... — És most hirtelen eszébe jutott a lakadalom, a huszfogatos nászmenet, százegynéhány vendég, az egész éjjeli mulatozás, minden. Először megrettent a gondolattól, mert azt bizonyította, hogy van pénz, ha pedig nincs, hát volt... Volt... Ez az, talált megoldást kínos vergődése közepette — volt...

— Elvitte a lakadalom — mondta csendesen —, most nem bírok fizetni.

— Jó — állt fel Vági, mint aki únja a dolgot. Álltában ujjaival dobolt az asztalon, aztán szinte parancsolóan kibökte:

— Ezt majd meglátjuk!

Hosszú, hosszú csend következett.

— Szóval nem?

A gazda hallgatott.

— Árverezünk — mondta ki a döntő szót az adófőnök s a gazda csak nem mozdult ültéből. Ült, mint akit odakötöztek a székhez.

— Árverezünk...

Nem szólt senki semmit. A csend megülte a szobát. Feszülő nagy csend. Döntő pillanatokban állnak meg így a lélekzetek. Az élet legdöntőbb pillanataiban. Hidas is felállt. Felállt és állt. Az írnök is befejezte az evést. Tarka zsebkendőjével száját törölgette. Rá nem hatott a feszültség. Réá semmi sem hatott. Egészen otthonosan mozgott a két komolyravált ember között. Maga elől lesöpörte a morzsákat és a táskából mindenféle papírokat rakott az asztalra. Hosszú pillanatokig rendezgette papírjait, majd zsebre dugta kezét, mint a kereskedő az ügylet megkötése előtt és végignézett »ügyfelein«.

— Kezdhetjük tán — mondta csendesen.

S Hidas Antal tanyáján megkezdődött az árverés. Vevő nélkül, minden nélkül...

Először az istállóba mentek. A régi nagy marhaistállóba. Vági a legszebb tehenet nézte, nézte, majd szárazon megkérdezte:

— Mennyit ér ez?

A gazda habozott.

— Megér ez negyvenezret is...

— Én húszezerben lefoglalom — mondta Vági és az írnökhoz fordult: — Szólj Jánosnak, hogy vezesse ki.

Azután egy lovat választottak ki.

— Ez?

A gazda hallgatott.

— Ez meg legyen harmincezer! Ezt is vezesse ki, János!

Amíg János, a kocsis, a kötőféket oldozgatta, Vági a gazdához fordult.

— Összesen ötvenezerral tartozol, ugyebár? Én, úgy gondolom, jobb ha az ember az ilyesminek egyszerre elveti a gondját... Ugyebár?

A lovat és tehenet a saroglyához kötötték. Azután nagy kényelmesen felültek a kellemetlen vendégek is. Még egy pillanatig állt a kocsi az udvaron, azután Vági intett a kocsisnak.

— Hajtsál János.

Hidas ott maradt az udvaron, kábultan, szótlanul, egyedül. Nem gondolt, nem szólt, nem érzett. Úgy állt az udvar közepén mint a kiszáradt lombtalan eperfa a fészker előtt, mely csak a végső fejszecsapásokat várja. Eddig erősszavú, kemény embernek ismerték a környéken, törhetetlennek. Olyannak, aki húsz esztendő múltán is állja a szavát. Lám, a lakadalmat is úgy csinálta, pedig de sok minden törént a közbeeső húsz esztendő alatt...

Állt, állt az udvar közepén és nem vette észre, hogy deres hajával csiklandósan játszadozik az őszi szél.

Tekintete egy távolodó pontra szegeződött a kátyús dűlőúton. Mintha az a pont szívéből szakadt volna ki, érzéseinek finom szálait húzva, rángatva maga után. Minél messzebbre ért a kocsi, a szálak annál jobban megnyúltak, annál jobban fájtak, sajogtak. Maga sem tudta mit csinál, kiáltani akart, de ajka görcsösen összezsugorodott. Aztán egyszerre, mint a fáradt mótör, melynek belsejében, valami ismeretlen erő folytán mozgásba jönnek a kerekek, tengelyek és szelepek, karja magasba lendült és kiáltott.

— Hé, emberek!

A kiáltás vizshängtalanul röppent el a rónán.

— Emberek!!!

A dűlőúton megállt a kocsi. Kicsit még vesztegelt, aztán meg-rándult a gyepő s a kerekek visszakanyarodtak a tanya felé, ahol sárguló levelek himbálóztak a fákon s ősz tivornyázott a korhadt léckerítés alatt...

Petkovics Kálmán

Sáfrány Imre

Tüntető tömeg